

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ АВТОМОБІЛЬНИХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ

LEGAL REGULATION OF THE ROAD PASSENGER TRANSPORT MARKET IN UKRAINE

Васечко Л.О., к. ю. н.,

доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Носа І.Ю., студентка IV курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Автомобільний транспорт відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Автомобільний транспорт як важлива системно-комунікаційна складова транспортної галузі, функціонально обумовлена необхідністю задоволення потреб людини та суспільства в транспортуванні та яка є направленою на забезпечення соціально-економічного стану суспільства потребує організації зважених правових відносин в частині сфери автомобільних пасажирських перевезень. У цьому випадку саме держава відіграє ключову роль через те, що, особливого значення набуває держава, яка за допомогою відповідної нормативно-правової бази та спеціально створених управлінських структур, що регулює процес функціонування автомобільного транспорту, впливає на суспільні відносини в даній сфері регламентуючи поведінку господарських суб'єктів.

Розгалуженість нормативних актів, які регулюють функціонування автомобільного транспорту, ускладнює оптимізацію надважливих процесів розвитку даної сфери, тим більше, що зміст і якість цих документів не відповідають сучасним потребам і європейським вимогам.

Удосконалення сфери автомобільних пасажирських перевезень першочергово повинно починатися із розв'язання питання правового врегулювання даної сфери. Ми вважаємо, що раціональним стало б прийняття норм про обов'язок органів державної влади проводити аналіз попиту і пропонування на ринку автотранспортних послуг. Своєю чергою адаптація законодавчих актів України до правових основ ЄС буде сприяти поетапному нівелюванню негативних екологічних факторів, які виникають в результаті перманентної експлуатації автомобільних транспортних засобів, таким чином зменшивши їх техногенний вплив на довкілля і збільшити ефективність споживання ресурсів.

У зв'язку з цим одним із головних завдань, що постає перед нашою державою, має стати не лише закріплення й декларування у законодавстві основоположних понять транспорту, перевезень, та автомобільних пасажирських перевезень, а й створення ефективних та дієвих програм та їх механізмів реалізації в аспекті правового регулювання ринку автомобільних пасажирських перевезень в Україні.

Ключові слова: автомобільний транспорт, пасажир, право, пасажирські перевезення.

Road transport plays an important role in the socio-economic development of any country. Road transport as an important system and communication component of the transport industry, functionally driven by the need to meet the needs of man and society in transportation and which is aimed at ensuring the socio-economic status of society requires the organization of balanced legal relations in the field of road passenger transport. In this case, the state plays a key role because, of particular importance is the state, which with the help of the legal framework and specially created management structures that regulate the functioning of road transport, affects public relations in this area by regulating the behavior of economic entities. objects.

The ramifications of regulations governing the operation of road transport make it difficult to optimize the most important processes of development of this area, especially since the content and quality of these documents do not meet modern needs and European requirements.

Improving the sphere of road passenger transport should first of all begin with resolving the issue of legal regulation of this sphere. We believe that it would be rational to adopt norms on the obligation of public authorities to analyze supply and demand in the market of motor transport services. In turn, the adaptation of Ukrainian legislation to the EU legal framework will contribute to the gradual elimination of negative environmental factors arising from the permanent operation of motor vehicles, thus reducing their man-made impact on the environment and increase resource efficiency.

In this regard, one of the main tasks facing our state should be not only to enshrine and declare in the legislation the basic concepts of transport, transportation and road passenger transport, but also to create effective and efficient programs and their implementation mechanisms in terms of legal regulation of the road passenger transport market in Ukraine.

Key words: road transport, passengers, law, passenger transportation.

На сьогодні в Україні діють різні нормативно-правові акти які регулюють сферу транспортних перевезень, а саме сферу автомобільних пасажирських перевезень. Деякі з актів національного права базуються на нормах міжнародного права, на двосторонніх угодах України з іншими державами, конвенціях та хартіях, які своєю чергою охоплюють різні аспекти автомобільної транспортної сфери, правової діяльності автомобільних перевізників, здійснення безпечних автомобільних перевезень пасажирів та інші.

Автомобільний транспорт відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Автомобільний транспорт як важлива системно-комунікаційна складова транспортної галузі, функціонально обумовлена необхідністю задоволення потреб людини та суспільства в транспортуванні та яка є направленою на забезпечення соціально-економічного стану суспільства потребує організації зважених правових відносин в частині сфери автомобільних пасажирських перевезень.

У цьому випадку саме держава відіграє ключову роль через те, що, особливого значення набуває держава, яка за допомогою відповідної нормативно-правової бази та спеціально створених управлінських структур, що регулює процес функціонування автомобільного транспорту, впливає на суспільні відносини в даній сфері регламентуючи поведінку господарських суб'єктів.

З-поміж вчених, які досліджували дане питання можна виокремити: А. В. Присяжнюк, Л. С. Фединяк, Г. І. Міщенко, Ю. Є. Пашенко, І. В. Горобіська, Б. Д. Гречин, О. О. Железняк, О. М. Стасюк, О. М. Вовк, Л. С. Головка та інші.

Метою даної статті є теоретично-правове дослідження системи механізмів державного регулювання автомобільних пасажирських перевезень в Україні та закордонном, з визначенням особливостей використання в Україні та обґрунтуванням пріоритетів їх удосконалення.

Правове регулювання перевезень пасажирів автомобільним транспортом в Україні здійснюється на підставі

Конституції України, Регламенту (ЄС) № 1370/2007 Європейського парламенту та ради від 23.10.2007 року, Цивільного кодексу України, Закону України «Про автомобільний транспорт, Закону України «Про транспорт», низкою підзаконних нормативно-правових актів [1].

Звертаючись до одного із основних Законів який регулює діяльність досліджуваної сфери є Закон України «Про автомобільний транспорт» який дає наступні фундаментальні терміни для кращого правового розуміння автомобільних пасажирських перевезень.

Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону, автомобільним транспортом є галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами [2]. Тобто, можна сказати, що автомобільний транспорт, є важливою галуззю транспортної інфраструктури, яка на сьогодні є найбільш актуальною з усіх видів наявного транспорту, яка сприяє зручному переміщенню людини без зайвих утруднень із точки А до точки В.

Вищевказаний закон в ст. 1 надає наступне розуміння пасажирським перевезенням: пасажирські перевезення являють собою перевезення пасажирів легковими автомобілями або автобусами.

Сфера договірних відносин між перевізниками та пасажиром регулюється Цивільним кодексом України. Поняття договору перевезення пасажирів закріплено у ст. 910 ЦК України. За договором перевезення пасажирів одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а в разі здавання багажу – також за його перевезення [3].

Для правильного виконання автомобільними перевізниками своїх обов'язків щодо перевезення пасажирів, потрібен постійний контроль з боку державних органів. Основними напрямками державного контролю у даній сфері А. Є. Рубан визначає наступні:

- 1) експлуатація автомобільних транспортних засобів та підконтрольні структури, що її здійснюють;
- 2) безпосереднє здійснення автомобільних перевезень;
- 3) інфраструктура автомобільних перевезень;
- 4) дотримання ліцензійних умов господарської діяльності в галузі автомобільних перевезень [4, с. 90].

У всьому світі станом на ХХІ століття, сформувалися різні види транспортних перевезень такі як: сухопутні (залізничні й автомобільні), водні (річкові й морські), повітряні перевезення які являють собою єдину транспортну систему, в якій усі види транспорту тісно пов'язані й взаємодіють. На ринку пасажирських перевезень переміщення пасажирів різними видами транспорту розкриває тенденцію до постійного зменшення їх розмірів, яке розпочалося у 2008 році у зв'язку зі світовою економічною кризою і склало 8331 мільйонів пасажирів. Послугами пасажирського транспорту користуються у 2019–2020 році, скористалося 4262,4 мільйона пасажирів, або ж від 95,0 % від розміру 2018 року.

На кінець 2019 початок 2020 року найбільшу частину пасажирських перевезень займав автомобільний транспорт (автобуси) – 42 % і тролейбусний 22 %.

Пасажирооборот усіх видів транспорту мав найбільше рейтингове значення у 2005 році (135,8 мільярда гривень пас. км) внаслідок збільшення пасажирообороту автомобільного транспорту вдвічі із 28,8 млрд пасажирів. км у 2000 році. До 52,5 млрд пас. км у 2005 році, після чого відбулася значна тенденція до зниження пасажирообороту 97 млрд пас. км, у 2015 році, котрий почав збільшуватись у 2018 році., і досяг у 2019 році, 107,9 млрд пас. км.

Пасажирооборот автомобільного транспорту також зображував тенденцію до падіння і у 2018 році, і склав 34,6 млрд пас. км, в той час, як у 2017 році він склав 35,5 млрд пас. км. За пасажирооборотом автомобільний транспорт займає перше місце по зрівнянню з іншими видами транспорту. Середня відстань перевезення одного пасажирів автомобільним транспортом (автобусом) у 2018 році, складала 18 км, а у міжнародному сполученні 832 км. Спільний пробіг пасажирських автобусів підприємств і організацій України у 2018 році, 2,1 млрд км, із них – 80 % виконано на дизельному пальному, а 7 % на бензині.

У 2018 р. державний кордон України перетнули 17,8 млн автомобілів, з них 9,0 млн виїхали до України та 8,8 млн виїхали. Найбільша кількість автомобілів 6,1 млн перетнула кордон з Польщею. З загальної кількості автомобілів, які у 2018 р. перетнули кордон, українських автомобілів перетнуло кордон 6,6 млн, а іноземних – 11,2 млн. Частка легкового транспорту склала 84 % (з них 28 % – це українські автомобілі), а автобусів – 2 % (з них 1 % – це українські автобуси). Транзитом через територію України у 2018 р. проїхали 0,4 млн легкових автомобілів та 0,03 млн автобусів [5].

Наразі в Україні не досить налагодженим є питання нормативного врегулювання пасажирських перевезень автомобільним транспортом, що своєю чергою гальмує процеси щодо удосконалення транспортного сектору на території України. Оскільки законодавче закріплення є першочерговим для будь-якої сфери, адже без розв'язання даного питання мови про повноцінний розвиток транспортної інфраструктури у сфері автомобільних пасажирських перевезень йти не може. В першу чергу для удосконалення автомобільних пасажирських перевезень є саме розв'язання питання правового врегулювання даної сфери.

Фахівці схиляються до думки, що розгалуженість нормативних актів, які регулюють функціонування автомобільного транспорту, ускладнює оптимізацію надважливих процесів розвитку даної сфери, тим більше, що зміст і якість цих документів не відповідають сучасним потребам і європейським вимогам [6, с. 72].

По-перше, нормативне закріплення транспортних відносин, а саме сфери автомобільних пасажирських перевезень в Україні, не передбачають отримання державної підтримки розвитку цієї сфери. За висновками деяких вчених, Закон України «Про автомобільний транспорт» абсолютно не зорієнтований на становлення ринку послуг з пасажирських перевезень автомобільним транспортом [7, с. 80].

У розв'язанні даної проблеми вважаємо, що раціональним стало б врегулювання положення про зобов'язання органів державної влади проводити аналіз потреб і попиту на ринку автотранспортних послуг. На нашу думку, це б дозволило встановити рівновагу на транспортному ринку, у зв'язку із розподілом функцій між учасниками даних правовідносин.

По-друге, правові аспекти не відповідають стандартам Європейського Союзу в контексті розвитку наукового потенціалу, підтримки та вторгнення новітніх науково-технологічних розробок. Ми вважаємо що для розв'язання даного питання, потрібно надати системному забезпеченню інституціонального потенціалу управління автомобільним транспортом у науковому, інформаційному – аналітичному й експертних напрямках.

По-третє, не дивлячись на ту кількість нормативно-правових актів які регулюють сферу транспорту та перевезень, наразі немає чіткого розмежування повноважень і відповідальності органів виконавчої влади на усіх рівнях управління. Тому, наразі існує проблема яка робить неможливим забезпечення ефективного виконання всіх покладених на них функцій. Подолання цієї проблеми передба-

чене як пріоритетне направлення стратегічного розвитку автомобільного транспорту у короткочасній перспективі, задекларованій у проєкті Стратегічного плану розвитку автомобільного транспорту на період до 2030 року.

По-четверте теперішнє українське законодавство не має практичного, організаційно-управлінського механізму функціонування автомобільного транспорту, а також відсутня організаційна модель здійснення автомобільних пасажирських перевезень, яка передбачала б координацію і реалізацію державних програм, наприклад із розвитком інфраструктурних об'єктів, розроблення інвестиційно-інноваційних проєктів, реалізації соціально-економічних і фінансово-економічних нововведень і т. д. Ми вважаємо, що це сприяло б збільшенню ефективності процесу здійснення перевезення пасажирів; забезпеченню потреб населення у перевезеннях, в тому числі та пілгових категорій; інноваційному розвитку транспортної галузі; запобігання можливим корупційним проявам і т. п.

В результаті дослідження питання правового регулювання ринку автомобільних пасажирських перевезень в Україні, ми дійшли до наступних висновків.

Нами було досліджено, що сферу автомобільних пасажирських перевезень в Україні регулюють різні нормативно-правові акти українського законодавства значна частина яких прийнята з урахуванням міжнародних стандартів. На початку даної статті нами були процитовані теоретичні поняття, які містяться у різних кодифікованих актах, для кращого розуміння теоретичних основ автомобільних пасажирських перевезень, та статистики. Зробивши моніторинг

статистики пасажирських перевезень, ми дійшли висновку, про те, що в Україні останні десять років спостерігається значне зниження об'ємів пасажирських перевезень. На ринку пасажирських перевезень стрімке падіння відбулося починаючи із 2008 року у зв'язку зі світовою економічною кризою. Втім, із кожним роком свого падіння, перші анти провідні позначки завжди займало саме автомобільне пасажирське перевезення.

На нашу думку, удосконалення сфери автомобільних пасажирських перевезень першочергово повинно починатися із розв'язання питання правового врегулювання даної сфери. Ми вважаємо, що раціональним стало б прийняття норм про обов'язок органів державної влади проводити аналіз попиту і пропонування на ринку автотранспортних послуг. Своєю чергою адаптація законодавчих актів України до правових основ ЄС буде сприяти поетапному нівелюванню негативних екологічних факторів, які виникають в результаті перманентної експлуатації автомобільних транспортних засобів, таким чином зменшивши їх техногенний вплив на довкілля і збільшити ефективність споживання ресурсів.

У зв'язку з цим одним із головних завдань, що постає перед нашою державою, має стати не лише закріплення й декларування у законодавстві основоположних понять транспорту, перевезень, та автомобільних пасажирських перевезень, а й створення ефективних та дієвих програм та їх механізмів реалізації в аспекті правового регулювання ринку автомобільних пасажирських перевезень в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту : постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 176. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP970176.html
2. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.
3. Наконечна Т. В. До питання правового регулювання договорів перевезення вантажів транспортними організаціями. *Право та державне управління*. 2019. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_2/39.pdf
4. Свистун Л. Я. Співвідношення цивільно-правових та адміністративно-правових норм в контексті публічності договорів перевезення пасажирів автомобільним транспортом. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 90–96.
5. Стасюк О. М. Ринки вантажних та пасажирських перевезень в Україні: проблеми та тенденції. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2020/56.pdf
6. Фалатюк О. С. Адміністративно-правові аспекти розвитку автомобільного транспорту в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 71–73.
7. Доценко О. С. Адміністративно-правове забезпечення розвитку автомобільних перевезень в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 7. С. 77–81.
8. Карабанович И. И. Международные автомобильные перевозки. Минск : Амалфея, 2011. 369 с.